

*Orjia ja isäntiä* -teos sai tiedonjulkistamisen valtionpalkinnon vuonna 2020 ja se on ollut *Kanava*-tietokirjapalkintoehdokkaana. Teos on merkittävä, kipeästi kaivattu ja erittäin ajankohtainen. Toivon, että Suomessakin päästäisiin siihen, että orjuuteen ja orjakauppaan liittyvä historia tuodaan näkyvämmällä tavalla osaksi perusopetusta ja yleissivistystä, jotta sen seurauksia ja lieveilmiöitä olisi mahdollista ymmärtää laajemmin ja analyttisemmin. Tämä on myös

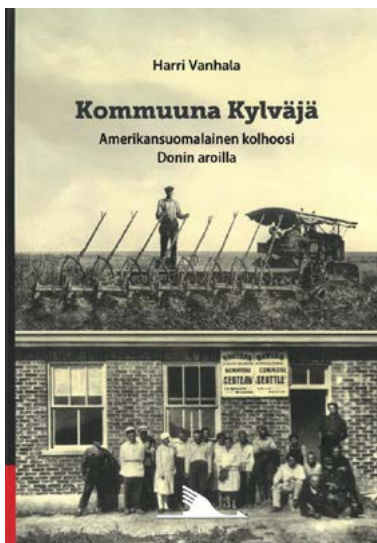
edellytys näihin seurauksiin puuttumiselle ja niiden eriarvoisuutta synnyttävien rakenteiden purkamiselle. Paljon ajateltavaa antava *Orjia ja isäntiä* -kirja toimisi erinomaisena työvälineenä tässä työssä, sillä kuten kirjoittajat teoksensa viimeisellä sivulla muistuttavat: "Orjuuden asia on meidänkin asiamme" (Aaltonen ja Sivonen 2019, 301).

Nora Repo-Saeed

Uskontotieteen tohtori, sosionomi (AMK)-diakoni



Taina Repo (2021). Kuparikaupunki. Suomalaisten tarina Ameriikan maassa. Kulttuuriosuuskunta Patruuna. 198 s.



Harri Vanhala (2021). Kommuuna Kylväjä. Amerikansuomalainen kolhoosi Donin aroilla. Julkaisuja 41. Siirtolaisuusinstituutti. 248 s.

## Amerikkalaista kuparia ja venäläistä viljaa – kiinnostus kaukosiirtolaisuuteen lisääntymässä

Toimittaja Taina Repo on fiktiivisessä kirjassaan *Kuparikaupunki* kuvannut amerikkansuomalaisten elämää Pohjois-Michiganin Calumetin kaupungissa. Tapahtumat sijoituvat viime vuosisadan alkuvuosiin. Koska kirja on paljolti perhetarina, avaan hieman mainiossa kirjassa esitettyjen tapahtumien yhteiskunnallisia taustoja.

Vuonna 1987 ajelin aineistonkeruumatkalla Pohjois-Michiganissa. Olin aamulla lähtenyt kotoamme Ann Arborista Detroitin liepeiltä pohjoiseen, kohti Calumetin kaupunkia. Matkaa kertyi rämisevällä pakettiautolla 900 km. Tarkoitus oli haastattelujen lisäksi hankkia materiaalia Siirtolaisuusins-

tituutin arkistokokoelmiin. Calumet oli 120 vuotta sitten amerikkansuomalaisuuden keskuspaikkoja Yhdysvalloissa. Alueella toimi lukuisia kuparikaivoksia, suurin oli Heclan kaivos Calumetissa. Kaupunki oli kuvaannollisesti kasvanut malmin ympärille ja päälle. 1900-luvun alussa kaupungissa ja sen ympäristössä asui enimmillään noin 70 000 henkeä. Suomalaiset olivat paikkakunnan suurin etninen ryhmä. Kaupunki kuhisi elämää: uusi teatteri- ja oopperatalo sai vieräkseen parhaat amerikkalaiset näyttelijät. Laulajista maailmankuulu Carusokin oli vieraana. Kaupunkiin rakennettiin myös 1913 jäähalli, joka toimii edelleen.

Vaikka ulkoisesti kaupunki menestyi, sisällä kuohui. Pitkät työpäivät syvällä kai-voksessa, heikot palkat ja olematon työtur-vallisuus koettelivat mainareita. Hecla-yhtiö tunnettiin siitä, että se rekrytoi mielellään itäeurooppalaisia, joiden oletettiin kielitai-dottomina ja kovaan maatyöhön tottuneina olevan sopuisaa ja tuottoisaa työvoimaa. Toi-sin kävi, sillä tuon ajan katkerimmat työtais-telut USA:ssa käytiin suomalaisten ja balkani-laisten toimesta kuparialueella.

Vuosina 1913–1914 alueella käytiin pitkä lakko, joka päättyessään toi joitain pieniä uu-distuksia ja joka lopulta päättyi lakkolaisten tappioon. Taina Revon kirjassa esitetty su-rullinen Italian Hall -tragedia edisti karulla tavallaan lakon loppumista. Italialaisten ta-lolle oli lapsille tarkoitettuun pikkujoulujuh-laan kerääntynyt joulun alla 1913 noin 700 lasta vanhempineen. Ulkopuolelta huudetun ”Tulipalo”-hälytyksen seurauksena syntyi pa-niikki, jossa kuoli 70 henkeä. Menehtyneitä suomalaisia oli 50, heistä 40 joulua odotta-via lapsia. Väärän hälytyksen antajaa tai sen syytä ei ole koskaan saatu selville. Huudosta on vahvasti epäilty rikkoreita, joita värvättiin suurin joukoin kaupunkiin.

Kaivostoiminta loppui ensimmäisen maa-ilmansodan jälkeen. Useimmat siirtolaiset lähtivät Chicagoon ja Detroitiin. Suuri osa suomalaisista jäi asuinsijoilleen, sillä he oli-vat kotoutuneet karuun ympäristöönsä. Toi-saalta suomalaiset olivat vuosien 1913–1914 lakkojen jäljiltä saaneet maineen yhteiskun-nallisesti aktiivina ryhmänä, joten heidän kysyntänsäkään amerikkalaisilla työmark-kinoilla ei ollut parasta laatua. Ironiaa tai ei, mutta calumet on paikallisen alkuperäisvä-estön kieltä, ja tarkoittaa rauhanpiippua.

Nykyisin Calumetissa on noin 7 000 asu-kasta. Kaupungin asukkaista lähes 40 %:lla on suomalaiset juuret. Kaupunki elää paljolti turismista – villi erämaa ja hyvin säilyneet kaivoskuilut kutsuvat. Calumet onkin täynnä kaivostoimintaan ja siirtolaisuuteen liittyvää historiaa.

Toimittaja Taina Repo on kirjassaan *Ku-parikaupunki – suomalaisten tarina Ameriikan maassa* kuttonut ammattitaidolla fiktiivisen siirtolaistarinan Calumetin suomalaisista. Kirjoittajalla ei ole omakohtaista kokemusta Amerikan siirtolaisuudesta tai siirtolaisuus-udesta yleensäkkään. Se ei ole kuitenkaan este-nä hienosti etenevälle tarinalle suomalaisten elämästä kuparialueella. Taina Repo on tai-dokkaasti yhdistänyt siirtolaisuuteen liittyvät yhteiskunnalliset ja yksilölliset muutokset.

Päähenkilöt Kaarina ja Jalmari tapaa-vat suomalaisten kesäjuhilla Calumetissa. Parille syntyy lapsia ja elämä soljuu kohti hyvinvointia ja amerikkalaisuutta. Lapset

saavat ”kielisiä” ystäviä, oppivat maan tavat ja kulttuurin, vanhemmat ahkeroivat omal-la sarallaan. Elämään tulee kuitenkin paha särö Italian Hallin joulujuhlien myötä. Taina Revon kirja – kuten alueen suomalainen siir-tolaisuuskin – kulminoituu tuohon tapahtu-maan. Eloon jääneet nuoret avioituvat kuka minnekin. Huomattava osa suomalaisista jäi paikkakunnalle ja jatkoi elämäänsä kupari-alueella sulautuen vähitellen osaksi amerikkalaista yhteiskuntaa.

Kirjassa käytetään jonkin verran ”fingels-kaa”, eli amerikansuomalaisten käyttämiä lainasanoja. Lumperijäkki, drilli, pätsäri jne. vilahtavat tekstissä. Ehkä asianomaisen si-yun alanootiksi olisi kannattanut laittaa kuhunkin termiin liittyvä suomennos. Kaik-kiaan ”Kuparikaupunki” on todenmukaisesti ja hyvin kirjoitettu. Teos osoittaa siirtolaisu-teen liittyvän kompleksisuuden, mutta toi-saalta myös elämän voiman. Periksi ei anneta. Suosittelen kirjaa lämpimästi lukijalle, joka haluaa luistavasti kerrotun perhetarinan myötä tutustua todentuntuiseen amerikan-suomalaiseen siirtolaisuusympäristöön.

### ...Ja sitten Neuvostoliittoa rakentamaan

Harri Vanhalan teos alkaa oikeastaan siitä, mihin Taina Revon kirja päättyi. Kuten ”Ku-parikaupunkikin” osoitti, amerikansuoma-laiset olivat saapuessaan raskaissa metsä- ja kaivostöissä. Kova työ tuotti toki tulosta, pe-heet vaurastuivat ja lapset kasvoivat. Skandi-naaveja myöhemmin USA:han tulleet suoma-laiset olivat raskaammassa ja huonommin palkatuissa töissä naapurimaiden muuttajiin verrattuna. Niinpä moni teempäin halua-va amerikansuomalainen tarttui värvääjien koukkuun ja lähti Neuvostoliittoon sosialis-mia rakentamaan. Näiden muuttojen yleis-piirteet on hyvin tutkittu ja raportoitu Reino Keron, Auvo Kostiaisen, Keijo Virtasen, Teuvo Peltoniemen ja monen muun suomalaisen saatikka amerikansuomalaisen tutkijan toi-mesta. Mutta paljon on jäänyt tutkimuksen valtavirran katveeseen. Tässä suhteessa Harri Vanhalan tietokirja *Kommuuna Kylväjä. Ame-rikansuomalainen kolhoosi Donin aroilla* on erinomaisen tärkeä lisäys suomalaiseen utopiakirjallisuuteen. Kirjan takakannen teksti kiteyttää teoksen perusajatuksen hyvin:

Vuonna 1921 eräät Yhdysvaltain länsi-rannikon suomalaiset perustivat Kom-muuna Kylväjän. He asettuivat Neuvos-to-Venäjäälle viljelemään koneellisesti mustanmullan aluetta. Alkoi uurastus Donin aroilla. Alku oli hyvin vaikeaa, mutta lopulta heinäaro muuttui mal-litilaksi. Kylväjä oli ylivoimainen ver-

rattuna pakolla muodostettuihin valtiontiloihin. Siksi jopa Stalinin aikana siedettiin omapäistä määräysten vastustakin toimintaa.

Alkujaan kirjan piti olla paljolti tekijän isovanhempien Clas Collanin ja Laina Paajasen henkilötarina. Aineiston ja sitä myöten tekijän tiedon karttuessa kirjasta tuli julkaisu vuonna 2021 sata vuotta täyttäneen kommuunan tarina. Toki isovanhempien rooli kirjassa on edelleen keskeinen. Harri Vanhala on kerännyt vuosien aikana massiivisen aineiston mm. paikallisista venäläisistä arkistoista, sanoma- ja aikakauslehdistä sekä sukunsa valokuvista. Vanhala on myös vierailut nykyisessä kommuunassa suomalaisen utopia-tutkimuksen primus motorin Teuvo Peltoniemen kanssa vuonna 2018. Kaikesta saamastaan informaatiosta Harri Vanhala on ”kutonut” erinomaisesti etenevän teoksen kommuunasta ja sen suomalaisista ahertajista.

Vaikka Harri Vanhala ei ole alan tutkija perinteisessä mielessä, on hänen diplomi-insinööriin koulutuksestaan ollut ratkaisevasti apua kirjaa työstettäessä: lähteiden autenttisuus on tarkastettu ja dokumentoitu. Samoin valokuvat, tilastot, kirjeet ja haastattelut tukevat hyvin kirjan tekstiä. Kirja etenee tekijän ehdoilla ja ammattitaidolla. Teoksen on taittanut Siirtolaisuusinstituutin emeritus-tietopalvelupäällikkö Jouni Korkiasaari. Hän on saanut tyylikkäästi tekstin soljumaan ja kuvat elämään.

On usein sanottu, että siirtolaisuus on osa ihmisen utopiaa, haavemaailmaa. Kom-

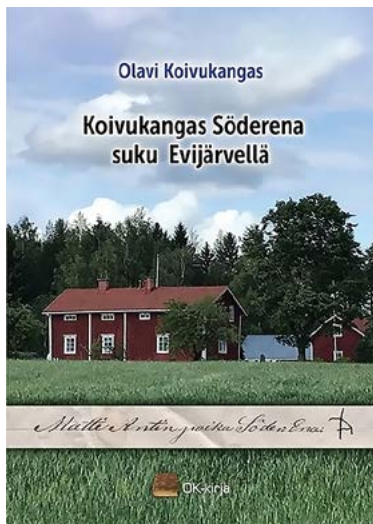
muuna Kylväjän rakentaminen oli itse asiassa utopiaa utopiassa: Neuvostoliitto lienee kaikkien aikojen suurin utopia-kokeilu, ja kommuuna Kylväjä oli sen sisällä pienempi unelmayhteisö. Molemmat unelmat sortuivat, kuten utopiayhteisöille usein käy. Mutta ihmisen työ ja ihmisarvo säilyvät, eli kuten Harri Vanhala kirjassaan toteaa: ”Nämä ihmiset eivät vaatineet etuja ja oikeuksia. He olivat valmiita uhrauksiin utopiansa vuoksi”. Onneksi Clas ja Laina palasivat Suomeen, eivätkä hävinneet sosialismin suuressa myllyryksessä. Ilman paluuta olisi Harri Vanhala ja kirja jääneet syntymättä.

Siirtolaisuusinstituutti on tehnyt todellisen kulttuuriteon ottamalla Harri Vanhalan teoksen julkaisuohjelmaansa. Toivottavasti tässä esitellyt kirjat innostavat tutkijoita ja asiasta kiinnostuneita paneutumaan jatkosakin suomalaisten siirtolaisten käännteisiin. Kahden miljoonan ulkosuomalaisen tarinoista ja tapahtumista on vasta raapaistu pintaa.

## Sanastoa

Mainari > miner: kaivostyöntekijä  
Lumberjäkki, lumperijäkki > lumberjack: metsuri, jätkä, metsätyömies  
Drilli > drill: kaivospora  
Pätsäri > bachelor: poikamies  
Kääsätä (joskus käytetään termiä 'keesata') > cash: muuttaa tai vaihtaa rahaksi  
Lähde: Virtaranta, Pertti (1991). *Amerikansuomen sanakirja*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.

*Ismo Söderling, dosentti, tietokirjailija*



Koivukangas, Olavi (2021). *Koivukangas Söderena suku Evijärvellä*. ADverts Printing House, Riika: OK-kirja. 188 s.

## Sukukirja arvostuksen osoituksena – on hyvä hahmottaa oma paikkansa elämän jatkumolla

*Mikäpä sen tyylikkäämpi teko suvun päämieheltä kuin julkaista sukukirja oman merkkipäivänsä tuntumissa! Sen on tehnyt professori Olavi Koivukangas, joka hiljattain täytti 80 vuotta. Koivukangas tunnetaan eritoten ulkosuomalaisten ystävänä ja puolestapuhujana, myös kaksi kertaa siirtolaisuudesta väitelleenä ja Siirtolaisuusinstituutin alulle saattajana sekä kyseisen laitoksen pitkäaikaisena johtajana.*